

5697 JIŁ.
1936 ROK

Cykmahynyn attyncy jiły

ONUNCU BITIK.
ZESZYT DZIESIĄTY.

KARAJ AWAZY

WACHTŁYK KARAJ TIŁDE

Z dodatkiem w języku polskim

JARYKKA CYHARDY ALEKSANDER MARDKOWICZ

Ł U C K A D A

„KARAJ AWAZY“ (GŁOS KARAIMA), PISMO W JEZYKU KARAIMSKIM

WYDAWCA ALEKSANDER MARDKOWICZ

ŁUCK, JAGIELLOŃSKA 95.

SYJYNDYRMAHY BU BITIKNIN:

	J a n
1. <i>Aleksander Mardkowicz</i> . Onuncu atlam	1—3
2. <i>Ic kynä (Bildirdi R. Zarach Zarachowicz)</i>	3—6
3. <i>Miśkin dzan. (Tizidi R. Josef Derażnadan)</i>	6—7
4. <i>Serg. Rudkowski</i> . Machtaw Karajtarha	8
5. <i>Pop da iszczisi Bałda. (Kecirdi Jaakow Malecki)</i>	9—10
6. <i>A. M. Szkice karaimskie</i>	11—15
7. <i>Z dziejów rozwoju gminy karaimskiej w Łucku</i>	16—19
8. <i>Z uroczystości wileńskich</i>	19—20a
9. <i>Garć przysłowi karaimskich</i>	20a
10. <i>Sany Hazzanłarynyn Trok dzymatnyn</i>	bu jan isne

SANY HAZZANŁARYNYN TROK DZYMATNYN

Bildirdi R. Refael Abkowicz

	Jiltary hazzan- lyhynyn
R. <i>Awraham Ławrecki</i>	— 1844
„ <i>Morieł Kapłanowski</i>	1844 — 1854
„ <i>Chananja Abkowicz</i>	1844 — 1876
„ <i>Gabryel Firkowicz</i>	1856 — 1869
„ <i>Nisan Firkowicz</i>	1874 — 1899
„ <i>Pinachas Malecki</i>	1892 — 1901
„ <i>Juhuda Bezikowicz</i>	1901 — 1904
„ <i>Boaz Firkowicz</i>	1901 — 1915
„ <i>Chananja Dubiński</i>	1908 — 1913
„ <i>Zecharja Mickiewicz</i>	1913 — 1922
„ <i>Refael Abkowicz</i>	1919 — 1920
„ <i>Szemaja Firkowicz</i>	1920kep jiltarha!

JANHY AJLYKLAR (ŁUWACHLAR)

Łuckada bastyrhandlar kici ajlyklar 5697 jilha. Tizidi alarny Hazzan Refael Abkowicz. Jarykka cyharhandlar dzomatlyhyba Michael Nowickinin.

Osoł ezi jilha (5697) kendermegi karaj-dzymatnyn Kairde (Micride) jarykka cyhardy ulurak ajlyklar, bastyrhan tora-tilinde da arabca.

KARAJ AWAZY

—:—:—: ONUNCU BITIK, CYKTY SOHIUM AJYNDÄ 5697 JILNYN. : :—:—
JARYKKA CYHARDY ALEKSANDER MARDKOWICZ LUCKADA (JAGIELLOŃSKA 95)

Hechal kenesada Feodosijada (Krymda)
(Koleckijasyndan B. Kokenajyn Rostowda)

ONUNCU ATLAM

Alyp koľuna ospu aryk kitabny, sahynsyn uchuwcu, ki bu onuncu bitigidi „Karaj Awazynyn“. Bu tiwildi birde joweľ, birde syj-orahy; bu ancak onuncu atlam, kylhan joľu isne kajjam etmeginin karaj sez-nin da kondarmahynyn karaj literaturanyn. Bu ancak joľ bahanasy, kajsy katyn jaraslydy tochtatma ajakny, ki kez saľma askan tiľem joľ isne.

Bes jil bunar (1931 jilda) cykty jarykka burunhu kitaby „Karaj Awazynyn“. Az kacan bergendi adamha sinirtme andij ajryc sahatlarny

chaz osoġar, kajsyġar tištifer ilisime wachtynda hadirġemeginin oġ *burunku* kitabynyn *burunhu* karaj wachtġyknyn.

Inanyredim oġwachtyn, ki basġyk beremen uġġu da kerekli iške. Ki „Karaj Awazy“ oġjaty cyrymġajdohanġarny, ġimsaġyŷr katy enseliterni, ġabusturur bir dzymatny ekiŷcige da har kisini dostuna. Da boġurbiz biz, az-awġak da jazyġġy sondrahyġar, bir kiġte kibik, baġġahan bawy byġa dinnin, uġuġuknyn da siwerliknin. Keriniredi mana, sahyŷ kuwuġuha, ki mun-nun anykmen kapma tirlikni anyn uzun sahaġyndan da tartma any, kijasa ters eġiġni, ari kari kġermen.

Waġe kyġynmajdy aġaj necik sahyŷ etiledi. Tirlik astrady ez sahaġyn da bar menim isaġġaryna berdi kyska da katy karuw „jo!..“ Anġajdohac bitin kicilihiu isimnin, barca kemisinedim any. Esimde tuttum ajtmakny, ki bir kosun suw kurhak wachtta bahaġyŷrakty bitin geġden zamanynda jamhurġarnyn. Da buġaj—kacan inġkanadohac, kacan cozadohac—tarttym ġarġy markawyn „Karaj Awazyŷnyn“ ġoġsuġġukġarynda uġuŷmidbarymynyn. Da muġa, boġuġuhu byġa Tenrinin, jettik onuncu bitigin anyn. Taġdymmo? Taġma—taġnadym; ancak azhyna ġadadym. Bu iške kerekliġler kanatġar. Da eger kanatġar tištifer...

Ne hadirġejd biġge tandamyz—oġ biliwiŷiġdi. Ancak bard kep symanġar, kajsyġar kergizedġer, ki zyy tirligimnin ciwirilir eġge janha. Janhy ciwrede—kġesijdimde—boġaġmamen tutma koġumnu bu is isne. Anyn icin sanajmen, ki ospu onuncu kitabyy „Karaj Awazyŷnyn“ boġur sondrahy jemisbe, jetiġgen ġarġy bachcamda. Dostġu koġba sunamen any har kġewcige. Keŷke keġgej merestewci, kajsy andij ezi kġekbe, ancak uġurak chaġba uzartġaj basġahan iŷni.

Ijedohac dunġa arasyna bu bitikni, sanajmen ez borcumba tabu etme da juwuz basurma baġġarynar, kajsyġar turduġar boġuġukka bu iste. Burunhu jergede—Adonenuha Hachanha Seraja Szapszaġha, kajsy dzomartġy koġba boġuŷuredi mana tyġma barca aġyk tamahyn ocahaġġarynyn bastyrmaknyn da aġamasedi arttyrma kġegimni bu iške. Dahy ceber tabu etemen oġ dostġaryna „Karaj Awazyŷnyn“, kajsyġar kipterediġer wachtġyknyn ez tiŷiŷli jazyŷġaryba.

Ajryc tabuġuk sezi keġedi abajġy Profesورها Tadeusz Kowalski'ha (Krakowda). Bu syġy Eren, kajsynyn zechuġġary aġnynda karaj uġuŷnyn uġġuduġar, ornatadohac sifferi isne „Myŷl Karaimska'nyn“ recenzijaġar „Karaj Awazy“ icin, ġumaredi kezim chaġas orunġary isne bu wachtġyknyn da barca tabaredi dostġu sez basġawcusuna anyn.

Bar uġuwuġaryna „Karaj Awazyŷnyn“ da har karaj dzanha, kajda ki tabuġad—bazġyk, kiplik da onarmak.

Awur tas tiŷkiġd dzanyŷ isne kemissijdim sezimni, acmajdohac uġuwuġarha ez sahyŷymny tibinedejin. Biġedġer aġar, ki bu siŷceġlerden, chaz biġik orundan, ketiriredim awazyŷmny, ki kergizme aġarha oġ sakkanaġarny, kajsyġar biġni kursajġar. Oġ sakkanaġar har kinbe artadġar. Temirli kadaw kibik esinde har oġow Karajynyn turad syġġawġu sormak: „Ne kyġma? Necik bu tartyktan cykma?“

Jocht mende anyk karuw bu sormakka. Kezġerim kermeġġer cyhyŷ ġoġnu. Sanajmen, ki oġ joġht, ki *hanuz* oġ joġht. Tabuġduk keġegesinde biġik kaġanyŷ, kajsy ġabad biġge kuġas ġaryhyn da tutad biġni kyryjynda taŷyġknyn. Oġ kaġada joġht esikġer, bard ancak *tesikġer*. Kim bezmeġdi tozhaktan da kirlikten boġaġady—kurt kibik—tebrenme karny isne tesik asyra etoġ ġanyna kaġanyŷ. Uġuŷ bunu kyġma boġaġmajdy.

Esitem sormahynyzny: „Da ne kyłarbiz? Tezerbiz-mo elim kinimiżni tabanynda oł korkuncu kałany?”.

Jo, bunu sahys etmejmen. Tirlik, oł katy jiwretiwci, jiwretti meni *inanma tamasaħa*. Kergizdi mana, ki jołlary jarlyhasnyn tabułmajdytar erkinde adamnyn; kołu tamasanyn acad da beklejd ałarny. Tiwił bir for menim jołum isne turdu oł anłamahan kerim — kerimi tamasanyn. Barca zamanynda ułlu sakkanyn. Da sondrahy kez jum-cukta, kacan bar jołlary kutkarmaknyn beklegen edter, kacan elim hem dusman anyk edi buwma meni—nendies jasyryn koł kałkanłaredi meni taslyktan. Da bundan sortun, chaz awur tiskermekten son, sora-redim ezimden: tirimen-mo hanuz? hanuz-mo bu dunjadamen?

Ne ucaład jałhyz adam ułanyna, bołalmajdymo ucałma ułuska? Kim bilis, hanuz biz, haligi dor, jetisimebiz-mo kerme necik kołu tamasa-lyknyn sekirtir oł jenmegen kałany, ne japyt biźge tirlikni, da acylyr anda awłak kabaklar, kajsyłar asyra ułusumuz syjba da bijenche cy-har jołuna jarlyhasnyn.

Bunar kip inanamen da barłarynyzny inanma indejmen. Budu bitin kiplihimiz da bar umsuncumuz. Da budu sondrahy sez, kajsyn kajyram siźge sifterinden „Karaj Awazynyn“: Inanniz da kutułursiz!

Aleksander Mardkowicz

I C K Y N A

Kart adet anłatady biźge, ki elgende Ribbi dzymatta. kotaryłady machtawu da jachsy isleri anyn kynada, da bu kynu uchułady Kenesa jiwinde, elgen kininde oł Ribbinin. Tintip bundij kynalarny kerdim, ki bar kynalar tizilgender aziz Tora sezinde. Wałe ortasynda ałarnyn taptym ic kynu, tiziwełteri kajsyłarynyn kecirditer ałarny karaj sezine, kłek była ki bu kynu anławlu bołhaj bitin dzymatka ystyrynħanga Kenesada. Juwuzrak ornatamen bu kynalarny.

Burunhu kynu tizihendi sahyncy icin Ribbi Szałomnun Zacharjasiewicznin. Sahyncy bu Ribbinin astry machtawlu, negince ki edi baki bar usłarda da uchutup Torany turħuzdu kep tałmidter. Eldi 1811 jılda. Tuwhan jıly anyn tiwildi biźge biliwli, bilebiz duħrułuk była ancak bunu, ki tirlik jıllary uzun johediter. Kart metrykada taptym, ki katyny anyn Salomea Zacharjasiewicz eldi 22.IV 1846, bu indeledi 35 jıl eliwinden sortun erinin.

Bu kynany tizidi tałmidi anyn Ribbi Josef Leonowicz uwlı Awrahamnyn oł Szofetnin.

Ekinci kynu tizihen sahyncy icin Ribbi Awrahamnyn Leonowicznin oł Szofetnin. Bu ułlu Ribbi ed. astry jiwretken, biliredi jat tilłerni, da szemi anyn edi biliwli necik karaj dzymatłarda, ałaj ezi jat ummatłarda. Hazzantyk etti juwuk 50 jıl. Midraszyndan anyn cykty kep jiwretken dunja, eki uwlı editer Hazzanlarba, bir Halicete, da bir Łuckada. Birisi tałmidterinden edi Ribbi Jeszua Josef Mordkowicz, kajsynyn jachsy szemin anłatady icinci kynu. Eldi 28.I 1851 jılda, jachsy pirlikte.

Tizidi bu kynany uwlı anyn Ribbi Josef Leonowicz.

Ribbi Jeszua Josef Mordkowicz tuwdu 1802, eldi 1884 jılda. Koltundan ułlu ribbisinin Awraham Leonowicznin kabuł etti Harszaa. Edi

nece jif Hazzanba Kokizowda, son kurdu catoryn Halicte, da eliwin-
den sortun Ribbi Josefnin Leonowicznin Hazzanlyk etti da birden jiw-
retti Torany. Midraszyndan cyktylar kep Ribbiſter da Tora uchuwcuſar.
Kynasyn anyn tizidi taſmidi Ribbi Simcha Leonowicz.

R. Zarach Zarachowicz.

I. KYNASY RIBBI SZALOMNUN ZACHARJASIEWICZNIN

Tundu jarykлары aziz kahałnyn	Jas kinlerinden tiz etti jołların.
Ki alyndy ribbi, kulu Tenriain.	Kim ol kotaryr bar machtaw- ların!
Ribbi, jiwretiwci. chacham dorunda,	Jiwretmehin Jisrael ułanların
Kim ol teneseler anar usunda!	Urłuk ałhystanhanı Adonajın.
Anar eki pajtar aziz Torada	Bakty tigellihin syjly dzanyın,
Ilis berdi biji bar ol dunjanyın.	Ki kajtarhaj any ornuna anyn,
Bakty esiklerin Tenri jiwinin	Arasyna bałkuwlu małachların,
Kyłma awodasyn klegibe dzannyın.	Ki tochtahaj tachty tibi Tenrinin.
Anar acyly esibi keklernin	Tora, chuchma, kołunda koşuldu- lar,
Kerdi jarykların aziz Tenrinin.	Eki cyrak kibik anar jarytlar.
Jedi chuchmałarnı kezledi, bildi,	Turhuzdu Torada syjly tałmidler
Aziz muskałarnıya sederin jetti.	Ki jiwretediler aziz Torany.
Bawlanmahyn ic dunjanyın ańady,	Syjly szemi anyn edi indelgen.
Kendermehin Adonajın ałarnı.	Chacham ol Raw Szalom, kep-ken bilingen,
Uchuj ołtura ol catorylarınynda,	Uwlu dedenin Zacharja indelgen,
Jiwretti Torany aziz kahałda.	Hali elgeninde—jastajyk any.
Chibburларыba, ki jazdy ałarda,	Buraw eldiszabbatynda Szemotnun.
Jarytty kezlerin uchuwcułarnın.	Tandasyna boldu astrawy anyn,
Juwastykba keci, tiri bołhanda,	Jilda 573 sany kici peratın
Micwany kajjam etti zamanynynda,	Tundu jaryklyhy bijik keklernin.
Kiceli Tenri edi bołustuhunda,	Joharhy bij ystyrucı dzanların
Kałkanama har wacht aziz ka- hałny.	Kabul etkej dzanyın syjly ribbinin
Bar wehinde bakty aziz Torany,	Hem jubatkaj dahyn aziz kahałny.
Uchuma, ałama teren usłarnı.	Turhaj zamanynynda Tichjat metimnin.
Bu dunjada kerdi tigel jachsıyn,	
Ol dunjada—jaryhın Adonajın.	

II. KYNASY RIBBI AWRAHAMNUN LEONOWICZNIN OL SZOFETNIN

Jilanyz kałmajın eli kahałnyn	Endirdi jawmahyn haszghası- nyn.
Ki alyndy chacham tadzy kahałnyn.	Kerdi bawlanmahyn ic dunjalarnın,
Ribbim da atam, ol tadzy basym- nyn,	Ańady sederlerin beresitnin,
Aziz chacham syjly jiregim menim.	Bar bunu ol jetti bilmehi sartın
Jiwretti Torada kartny, jigitni,	Koşulmahyn icside dunjalarnın.
Ańady syrların aziz Toranyın.	Uchuj ołturdu jastık kinlerinden.
Biji chachamların edi dorunda,	Tałmidleribe bar ciwrelerinden.
Kim ol teneseler anar syjnynda!	Jumus etti artyk ebglerinden
Turhuzdu tałmidler aziz Torada,	Juwuk enli jildan jiwinde bijnin.
Keltirdi jergesine chachamların.	Tigelengen edi jedi usłarda,
Kenesa jiwın hammese sakladı,	Baki da bilingen bar kahałarda;
Bijik dunjalarnı kerdi da bildi,	Chibburларыba ki jazdy ałarda,
Nawiliknin jabuk syryn ańady,	Jarytty izlerin uchuwcułarnın.

Bunar kere Tenri kerip tizlihin
 Athystady any, uzartty wehin,
 Hem jетишти kerme aziz jaryhyn
 Tirliklerinde ekside dunjanyn.

Belgiledi wachtlar Tora uchuma,
 Aziz micwalarny saklady kyлма,
 Zoche boldu malachlarga usama,
 Balkydy jarykba nuru kezinin.

Ne kep jachsytyklar ki kahalyna
 Kyldy! har wacht turdu bolus-
 tuhuna;
 Jaman gezerany bakty ol buzma,
 Ki bolustu anar Adonaj Tenri.

Anyn icin Tenri any sajady,
 Jasyryn syrларыn anar askartty,
 Syjty dert tadzlarba any tadzlydy,
 Burun bar tadzlardan tadzyn To-
 ranyn.

Syjty szemi anyn, jachsy sahyncey,
 Atam Raw Awraham, chacham
 tereci.
 Uwlu didumnun bij Lewi hermetci,
 Kenderiwciłeri aziz kahalyn.

Inamy Tenrinin edi ałnynda,
 Micwalarny kyldy zamanларыnda.

Synyk jirekbe turdu awodaga
 Sos awazba cozma sarnawun bijnin.
 Sandyr ilisine bundij caddiknin!
 Bakty onarmahyn aziz dzanyнын,
 Jirak keterdi syjny, ułuluknu,
 Ancak juwastykba jiritti ezin.

Hali elgeninde artty jilamak,
 Syjty kahalynnda boldu kistunmak.
 Tundu jaryktyklar, kaldy kuwan-
 mak,
 Ajyryłhanda dzany gufundan anyn.
 Dahyn artyk jilajik eli jiwinin
 Kerip eksiklihin syjty atanyn,
 Jochtur kenderiwci aziz kahalyn,
 Kijiz kojup belge jasłajyk any.

Chacham, kajsy edi rawy kahalynyn,
 Eldi dertinci kininde Miszpatinin.
 Egirmi ałtyncey kininde szewatnyn
 Jilda 611 sany kici peratnyn.

Rachmetlewci Tenri dzanyн rast-
 łarnyn,
 Kabul etkej dzanyн aziz cha-
 chamnyn
 Hem jubatkaj bizni da bar ka-
 halyn,
 Turhaj goralyна ałnynda bijnin.

III. KYNASY RIBBI JESZUA JOSEF MORDKOWICZNIN.

Waj, syndyryłdy kiplihimiz biznin
 Ki ałnydy bizden tady basymyz-
 nyn.

Syjyt etme boretu, acy jasłama,
 Elip Ribbimiz, jocht kimge kaj-
 rylma.

Tora jiwretiwci klewcige tynłama,
 Muna ol jarytty kezlerimizni.

Muna kursaktan aziz etildi,
 Usap coharakka, ornun tołturdu.
 Kenderme dzymatny Tenri hadir-
 ledi,

Kalkan edi kahalyna Adonajnyn.
 Chacham tigel, bilgen jedi usłarny,
 Anłady sodłaryн on sefiralarын,
 Jaratmahyn dunjanyn, kerimin
 nawiliknin,
 Bildi syrларын bijak dunjalarnyn.
 Ham jaslyklaryndan sajłady ezine
 Jiwrenme Torany, syryn anłama,
 Tenesme dert tadzlarba ebgełerine,
 Barłary azizleri Adonajnyn.

Bolup juwas, bildi bar middalarnyn,
 Athemibe jetti galgal sodłarnyn.

Kim ol kotaryr bar machtawłaryн,
 Ki ol turdu syrynda malachlar-
 nyn.

Nameti jiwretiwnin bizden eksildi,
 Ziel artty necik łuchotlar syndy.
 Ham ki bu dorda andij kalmary
 Kart chacham korkuwcusu Adonaj-
 nyn.

Jilajdlar elgeninde bar jaratyl-
 myslar,
 Ki isłeri edi astry ceberler.
 Hali talmidleri kaldlar eksizler
 Elip titiwciłi aziz kahalyn.

Siwip juwaslykny zoche ol edi,
 Pirlik kinterinde Tenri kipledi.
 Kez jaryhy tunmady. nuru senmedi,
 Malach kibik edi tirsini anyn.

Atalary kibik jetti kartlykka
 Jachsy pirlikte ol kirdi zeretke.
 Korkuwu Adonajnyn kinter art-
 makka
 Tenri athystady bunlukka any.
 Elip jaryk ketti, acy jilajdylar,
 Jiwi, talmidleri boldu eksizler.

Raw jocht, kenderiwci jiwretme ti-
 Kłewcige biłme aziz Torany. geller
 Har jasyryn usnu, sodun merka-
 wanyyn Besinci kininde seder masenin.
 Bildi, acylyp anar us kabakłary. Bigin tałmidłeri, kahały syndy,
 Jas kinlerinden bakty jiwın Ten- Syjyt ettiłer „Hoj bij“, hermeti
 rinin, sendi.
 Organ kibik ceber awazy anyn. 644 jılđa gufu zeretke kirdi,
 Jazdy kep chibburłar, ceber zemer- Aziz dzany kajtty ałnyňa bijniń.
 ter,
 Aziz kahałynda ajtty deraszlar, Aziz Tenrim, sahyn anyn rastlyhyn,
 Jawdyrды cyk kibik tatly ajtmaklar, Asajys gan edenge dzanyń astrahyn.
 Bastyhy usunun korkuwu bijnin. Pak isłeri icin biżni tync etkin,
 Zechutu kałkanlap aziz kahałny.
 Ne jachsyd sahymna szemın ał- Jiwin, tałmidłerin, aziz kahałyn
 hyska! Jubatkyn e Tenrim, sirtkin jas-
 Raw Jeszua Josef Chacham bi- larzyn.
 jikke. Tichjat metimde bu raw gorały-
 Uwłu raw Moszenin, dzanłary na ezinin
 ucmakka, Turgaj, kerme jartyhasyn Adonaj-
 Ekside jiwrettiłer aziz Torany. nyn.

K A R T S I F C E K L E R

M I Ś K I N D Z A N

Tizidi ribbi Josef uwłu Jeszuanyn, Derażnanan)*

Miśkin dzan, ijlgen bijikten asaha Borclu bolmajim men ki tursam
 Kaiyrma ol gufnu kolajly yzlarha, jarbuha.
 Tiști ol kajhyha da ulu korkuwha.
 Tan saruwłarynda kusłajın sarnady Sandyr ol dzanlarha ki aruw guf-
 Da jarty kecede acy jilady larha
 Chorluhu icin ez, ki astry jadady Bijcelik ettiłer, jaryklyk berdiler.
 Sahynyp tynclyhyn da asajislyhyn, Ałnynda Tenrinin sirinlik tapyłar,
 Ki edi burunda abajly bolhanda Aziz ol jergełerde tabuładohanlar,
 Tizinde syjly tachtnyn ol gan-edende. Biri birisinden cynyhadohanlar.
 Da ajtty kelinde: „E Bijim da Ten- Kylma bar jachsylykny dzachtłaj-
 rim, dohanlar.
 Necik ketirejim izimni ałnynda, Wałe bu orunda, chor-murdar jer-
 Ki onarmadym men bu elciligimde. suwda
 Ki katy bunjatka da kałyn bałcykka Jadadym kajyrma gufumnu tiżlikke,
 Kojułdum kajyrma any jachsylykka, Ki azdy da tozdu, kłemedi igitke,
 Da bolđum ruswajly emirlik imenčke, Ałnyndan tarlyknyń da awur ja-
 Ki dert bunjatłary jarasałmajdyłar, saknyń
 Ałajok isłeri tenesełmejdiłer, Arttyrды kajhysyn, tapmady mich-
 Birtišli micwany sakłajajmajdyłar. jasyn,
 Ki otu da jeli kłesełer bijikke, Unuttu Tenrisin da anyń micwa-
 Toprahy da suwu jeıderler asaha. syn.

*) Tiziwlerin bu biliwli sıracynyn uchuweu tabar 4-ci da 5-ci kitabларыnda „Karaj Awazynyn“, osofaj ezi „Zemerlerde“, jarykka cykkan Łuckada 1930 jılđa.

M A C H T A W K A R A J Ł A R H A

Meñ Karajba indelemen,
Ez atymba bijenemen,
Jat aŭtarba sukłanmam,
Aramny ez unutmam!
Aramny ez unutmam,
Jat aŭtarba sukłanmam!

Dzuwat: Karaj, Karaj, Karaj,
Karaj, Karaj, Karaj,
Karaj, Karaj!

Karaj barmen da biłemen,
Ki Karaj kyzyn siwemen.
Karaj bołur katynym,
Karaj bołur ułanym.
Karaj bołur ułanym,
Karaj bołur katynym!

Dzuwat: Karaj, Karaj, Karaj,
Karaj, Karaj, Karaj,
Karaj, Karaj!

Sanymyzda ułhajibiz,
Tandamyzga inanybiz,
Kim inanmajd ezine —
Bicak anar kezine.
Bicak anar kezine
Kim inanmajd ezine!

Dzuwat: Ujat, ujat, ujat,
Ujat, ujat anar!

Kim jałhyzba kartajady
Telige oł usajady...
Hecliknin oł bitisi,
Dunjanyn oł kiltkisi!
Dunjanyn oł kiltkisi,
Hecliknin oł bitisi!

Dzuwat: Ujat, ujat, ujat,
Ujat, ujat anar!

Karaj jołduzu jajnajdy,
Goreli hanuz ojnajdy,
Tamurłarda kan kajnajd,
Kekrekte jirek sarnajd.
Kekrekte jirek sarnajd,
Tamurłarda kan kajnajd!

Dzuwat: Karaj, Karaj, Karaj,
Karaj, Karaj, Karaj,
Karaj, Karaj!

Karajłarda erkeker—:
Kerkli bijik terekler!
Karajłarda katynlar —
Chaz keklerden jołduzlar!
Chaz keklerden jołduzlar,
Karajłarda katynlar!

Dzuwat: Karaj, Karaj, Karaj,
Karaj, Karaj, Karaj,
Karaj, Karaj!

Siwerlikni kim tanymajd,
Tirlikten osoł bajimajd.
Abaknyn anda dzany,
Bahanynda kany.
Bahanynda kany,
Abaknyn anda dzany!

Dzuwat: Ujat, ujat, ujat,
Ujat, ujat anar!

Tenrige men inanamen,
Jazyklardan sakłanamen,
Men Karaj jaratyłmys,
Aruw jirek, satyr sahys.
Aruw jirek, satyr sahys,
Men Karaj jaratyłmys!

Dzuwat: Karaj, Karaj, Karaj,
Karaj, Karaj, Karaj,
Karaj, Karaj!

ALEKSANDER PUSZKIN

POP DA ISZCZISI BAŁDA

Rus-tildian kioczirdi Jaakow Malecki 1)

Tirildi edi bir pop²⁾ sakalły.
 Edi oł kyzhanc, katy małajły.
 Bardy pop ertia bazarha
 Bahynma kumasz da ezgia-negia.
 Utruha anar barat Bałda,
 Bilmidir ne tapma kajda.
 Ajtat popcha: „Szałom, ak sakal!
 „Ne turduj ertia? Izlejsmo mazał?
 „Nendi seni ata-kajhy ketiriat“?
 Pop anar karuw beriat:
 — Kerakli maja jiuwgia bir iszczi,
 Ki bołhaj aszchanaczy, cora, bałtaczy.
 Kajda maja tapma bundi kiszini
 Da ki klemegej ułłu tiolawni?
 Bałda ajtat: „Men saja iszczi
 „(ora, bałtaczy, aszny bisziriwcezi;
 „Jiħha üz szczelczok³⁾ małajha
 urarm,
 „Okrom kurpajdankałdyhynaszarm“.
 Pop bu sezłargia sahyszłandy
 Da małajin bitrach kaszydy:
 Szczelczok szczelczokcha bołmadyr
 tensi.
 Ałe pop keriat ki uczuz iszczi;
 Umsunadohon ki ołwacht bilir,
 Tiolawin engia nebia ałysyr,
 Pop ajtat Bałdaha: „Bołsun ałej!
 „Tiriłsej mendia Bałda dunjałej,
 Kirgizsej isztia tuwusłuhujnu,
 Kabuł etians eź tiolawujnu.“
 Tirilat Bałda popnun juwiundia,
 Juchłejt üzunia Bałda sałamda,
 Aszejt oł diortiuw üzciun,
 Iszłejt oł jediuw üzciun.
 Tiunlej anda bary sekiriat,
 Atny kosup sabanny siuriat,
 Peci kyzhyrhan—barysy hađir.
 Jumurtcha szisłatkian hanuz arytyr.
 Katyny popnun tapmyt anar sioz,
 A kyzy popnun sałat anar kioz,
 Uwłu popnun mioro ataha,
 Kaszychyn aszap kaczat Bałdaha.
 Bir anzech pop siuwmit iszczisin,
 Unutma bołalmit juwuch wahdasyn;

Aszamyt, iczmyt, juchusu kaczat —
 Małajı üzciun barca kajhyrat.
 Pop katynyna ez syryn aczat:
 Bułej da bułej; ne kyłma kałat?
 Babanyn usu jełdamiakłarda,
 Ezgia fornu keltiriat fajda.
 Katyny ajtat: „Uwriatirm seni
 „Neczik eksitmia bundi czyjyrny.
 „Zynharła okrom andi bujuchnu,
 „Ki tiugial etmiagej bar saruwujnu;
 „Bununba sen małajynny jułurs
 „Da tiolawindian awłach bołurs“.
 Bołdu ürigindia popnun satyrrach,
 Oł Bałda üzniun bahynat tynczrach,
 Kyczchyra indejt: „Keł beria maja,
 „Rast iszczim Bałda, bart siozim saja.
 „Tuj! Tutundułar szajtanlar maja
 „Tiulamia jasak elim kiuniumia;
 „Bołmahejt maja jachszyrach fajda,
 „Eger kałmasejt üz jıldan borcezta.
 „Aszasej tojhuncza ez kurpajdan,
 „Yszyt bar borceznu szajtanlardan“.
 Kirmedi popba Bałda bos siozgia,
 Bardy Bałda üwdian tengizgia;
 Anda erkianni basłady burma
 Da uczun anyn tengizdia battyrma.
 Tengizdian czyhat kart szajtan:
 — Ne saja, Bałda, keriakli biđdian?
 „Erkianbia klejm tengizni burma
 Da karhysły ijynyjyzny kuwma.“
 Wiplišni kartyn ałdy muzhułuch:
 —Ajt, ne üzciun bundi kystawłuch?
 „Necik, ne üzczun—a kajda jasak?
 „Ücz jıldan borcez tiuwiuł uwak.
 „Mien siğgia, itlargia, kergiuziurm,
 „Barłaryjizny bundan cziuwururm!“
 —Bałdaczek, kałdyr burma tengizni,
 Terk kabuł etersyn bar jasahyjny;
 Tiož bitrach, ijerim uwłumnun uwłun.
 Bałda kiulmıuslejt tiozia unugun.
 Sekirdi tengizdian ijgen szajtaneczek,
 Basłady czozma mioro acz macziczek:
 —Szałom saja, Bałda—kułczoeh!
 Nendi saja keriakli borcezchoeh?

1) sezibe Trok da Poniewież Karajłarnyn. 2) pop—karatonlu Rusłarda.

3) szczelczok rus tilde—topmek, eki barmakba kyłhan.

Bundi borez üçiun juz jif tujmadyk,
Johedi bundi werianlik.

Wale ne kyłars... bołmasyn kawha...
Anczech keldi sahys barłarymyzha:
Kim terchriak tengiżni juwur—
Anar bu jasadk bołur.

Da of wachtcha necik biz kaczsak,
Hadirlarlar kapłarda jasadk.

Kiultkiu ałdy bundan Bałdany:

„Sen. szajtanczek, klejs ozma meni!

„Kajda saja menimbias czengiaszmia,

„Meni, Bałdany, saja-mo enmia?

„Ijdilar maja bundi łajcanny.

„Tioż sen igitriak karandaszymny“.

Bardy Bałda juwuch ormanczzechcha.

Tuttu eki kojan kapciuchcha,

Tengizgia artchary kajtat,

Tengiz katyna szajtanczechni tabat.

Kojanny tutat kułachłaryndan:

„Kiorgiz, karandasz, ałarha meńdian;

„A sen, szajtanczek, poigit biżgia,

„Ki czengiaszmia menimbias birgia—

„Bu bołur tašetmegi wachtyn.

„Sen burun karandaszymny engin.

„Bir—eki—ucz—ojan!..“

Sałyndyłar szajtanczek da kojan,

Szajtanczek kaczma tengiz katyna

Da kojan juwgia, ez ormanyna.

Szajtan juwurup katyna tengiżnin.

Kajtty terlagian, czyharyp tilin,

Bir sahyszba: kojanny endi!

Bałda szajtanczechni ertiadian teżdi.

Bach!.. Bałda karandaszyn syjpejt

Da ez eziubias kojanha siozlej:

„Karandaszczyhym menim, bahyn,

„Tałdyj zawałły, hale tyncz ałhyn“.

Szajtanny bu siozgia adamak ałdy,

Kujruhyn asztrady, baryba tyndy,

„Karandasz“ isne jandan bahynat.

—Tioż, jasadkny keltirim—ajtat.

Kirdi szajtanczek ez arasyňa

Da bulej ajtat of ittasyna:

„Ozdiu meni kiczisi Bałda,

„Hale tioziat tiulawin anda“.

Kart wipliśni kajhyłar ałdy,

Da bu wachtba tengiz mujajdy:

Alej ałdy Bałda buszurhanma,

Ki tawułłar baszładłar barma.

Czykty tengizdian szajtanczek,

Ajtat: „Jetti saja, Bałdaczek,

„Ierbiz saja bar jasadkny;

„Anczech kioriasmia bu tajakny?

„Kim irachrach tajakny sałyr,

„Of jasadkny eziunia ałyr.

„Ne, korchasma sunma kołujnu?

„Ne tiozias?..—Tioziam of bułutnu,

Eksitirm ari tajahyjizny,

Son achtarym barłaryjizny.

Sioškiandi szajtan, czabat ittasyna:

„Jocht ucz anyn kuwatyna!“

A Bałda tengiżni jana kopsałtat

Da erkianbia suwłarha urat.

Czychty szajtanczek: „Ne kajhyras?

Jasahyj senin—sen any tutars“.

—Jo, ajtat Bałda, tioz!

Halimen ajtym saja sioz:

Tiuwiułsen ese chałas,

Kiorgiz ne bołalas.

Kioriasma anda pir bajtałny?

Kiotiurup eltkin jarym werst any.

Eger bajtałny sen eltsen ałej,

Jasadkny tiolamias—bernełerm bulej.

Zawałły szajtan inin iyyłdyrdy,

Karny tiubiuna bajtałnyn kirdi.

Kiotiurup bajtałny eki atlam berdi.

Úziuncziugia of jemirildi.

A Bałda anar:—Niedian ałynas!

Szajtanczek teli, nendi sen chałas!

Bołalmadyj ełtnia kołłaryjda,

Da men, kior, ełterm ajak-arada.

Bałda ołturdu jałan atny,

Da bitin werstni jełbia eltindi,

Bulej ki awer tozhakly kałdy

A szajtanczekni czyjryłar ałdy.

Sioskianip kaczat of ittasyna,

Jomachłajt baryn ez arasyňa.

Szajtanłar kyryj suwħa turdułar,

Tołu jasadk tezce ystydłar.

Arkasy úsniu Bałda kapny ałdy

Da bu ikbia úwgia bardy.

Kiorup Bałdany ki kajtat,

Katyny artyn pop astranat.

Bałda any ałynha tartty,

Bar jasadkny popcha kajtardy

Da keriaklejtiolawin.

Zawałły pop czozdu małłajyn.

Burunħa szełeczoktan

Pop sekirdi awruwdan,

Ekińczidian —

Eksildi tilindian,

Úziuncziu szełeczoktan

Pop czychty mijindian.

A Bałda anar ajtat:

„Bulej uczuzłuch czyħat!..“

SZKICE KARAIMSKIE

I. POGRZEBANE ŹRÓDŁA

*Co się dzieło—z wiatrem odle-
ciało (przysłowie karaimskie)*

„Wszystkie narody mają mniej lub więcej podrobioną historję, utkaną z prawd, domniemań, zmyśleń i zwyczajnych kłamstw. Jest ona jakgdyby barwnym obrazem, wyhaftowanym przez wyobraźnię na kanwie rzeczywistości“. Tak „odbronzawia“ sędziwy autor „Genealogji teraźniejszości“¹⁾ dostojną postać Historii, ukazując jej prawdziwe oblicze, pozbawione klasycznej wyniosłości, natomiast pełne życia i swoistego uroku.

Z odludnych wyżyn olimpijskich, siedziby bogów i areny walk tytanów, sprowadzono Historję na hałasliwą ulicę Życia. Tu, pod szcęk broni i stuk młotów, w zgiełku nieustających kłótni i frymarczenia świętościami, w oparach krwi i potu, przy akompaniamencie okrzyków triumfu i stłumionych jęków, niezwykła spółka autorska, składająca się z trzeźwej Rzeczywistości i rozpromienionej Wyobraźni, w skupieniu i bez wytchnienia pracuje nad dziełem, które wciąż rośnie, wciąż się uzupełnia nowymi rozdziałami, a któremi na imię—Historia.

Role tworców są podzielone. Rzeczywistość, ten niestrudzony księgowy w szarych okularach, gromadzi fakty; ręka Wyobraźni rzuca na nie barwy i blaski. Za dotknięciem tej czarodziejskiej ręki, jak pod wiosennym tchnieniem, wszystko się zmienia, ożywa, pięknieje; drobne wypadki urastają do rozmiarów wiekopomnych wydarzeń, samolubne czyny nabierają cech bohaterstwa. Tak powstają karty, pełne wyrazu i nieuchwytnego czaru, promieniejącego od tego, co należy do przeszłości; tak się tworzy Historia.

Istnieją jednak w foliantach Historii osobliwe karty, bezbarwne i suche, karty, na których trudno się dopatrzeć twórczego udziału Wyobraźni. Treść skąpa, zdania urywane—wszystko to przemawia za tym, że kreśliła je sztywna ręka Rzeczywistości w godzinach zmierzchu, kiedy promiennooka Wyobraźnia zmrzyła swe znużone powieki. Różnią się one od innych kart—odretuszowanych i podmalowanych—tak, jak się różni prosta i uboga dziewczyna z zapadłej wsi, odziana w gruby samodział, nie gadatliwa, lecz szczerą — od wielkomięskiej panny, wytwornej i wygadanej, przystrojonej w jedwab i koronki. Są Historie—królowne z bajki i są Historie—kopciuszki losu.

Do tych ostatnich należy historia Karaimów, małej gałązki, wyrosłej z prastarego pnia tureckiego, lecz jakże odmiennie ukształtowanej pod wpływem osobliwych losów dziejowych. Napróźnobyśmy szukali na kartach ich dziejów tych tęczy, bajecznie wspaniałych obrazów, w które obfituje historia innych narodów. Kanwa dzie-

1) Aleksander Świętochowski. Genealogja teraźniejszości. Warszawa 1936.

jów Karaimów ściśle się przed oczami badacza raczej w postaci starej, poniszczonej zębem czasu sieci o dużych oczkach, przez które przesliznęło się mnóstwo wydarzeń, mniej lub więcej doniosłych, nie pozostawiając po sobie na jej powierzchni żadnych lub prawie żadnych śladów. Zamiast „barwnego obrazu, wyhaftowanego przez wyobraźnię na kanwie rzeczywistości“, widzimy tu tylko bezkształtne okruchy wydarzeń, zmięte strzępy wspomnień, wypadłe z zachłannej ręki Przeszłości.

Dlaczego tak się stało, że historia Karaimów jest tak małowówna i fragmentarna? Różne przyczyny na to się złożyły. Przede wszystkim warunki bytu Karaimów za dawnych czasów. Na Krymie bezustanne walki wewnętrzne, prowadzone przez lokalnych władców-CHANÓW. Tu, w Polsce i na Litwie, zawieruchy wojenne, najazdy i pożogi tatarskie, okrucieństwa hord hajdamaeckich, epidemie, niszczące całe gminy doszczętnie. Wszystkie te klęski ówczesnej epoki, pełnej trwóg i niebezpieczeństw, nie tylko odbierały Karaimom życie i mienie, lecz zarazem wyzuwały ich z dorobku kulturalnego, niszczyły rękopisy ich pisarzy i uczonych, kroniki gminne i rodzinne pamiętniki. Tak stopniowo zacierają się ślady przeszłości tego narodu, którego siła liczbowa była zawsze nikła,

Drugą z kolei, lecz ze względu na spowodowane skutki bodaj że kardynalną przyczyną tego zjawiska był brak zainteresowania u dawnych pisarzy karaimskich sprawami świeckimi. Cały swój talent, niezrządco wyjątkowo silny i cały swój zapał woleli oddawać na usługi religii, w szczególności dogmatyki. Umysł ich skupiał się na tym jednym punkcie, a wszystko, co wykaczało poza opromienione aureolą świętości granice, nie zasługiwało—ich zdaniem—na uwagę, jako rzecz przemijająca.

Ta przewaga pierwiastka religijnego w życiu Karaimów tłumaczy nam poniekąd przyczynę zaniku u tego narodu podań i legend, opartych na tle starych dziejów i dawnych wierzeń. Te pamiątki dalekiej przeszłości były przecież pozostałością pogaństwa, tkwiły korzeniami w czasach poprzedzających przyjęcie przez przodków Karaimów (Chazarów i innych grup tureckich) nauki Starego Testamentu.

To też nie dziwnego, że duszpasterze i uczeni karaimscy, wychowani w duchu biblijnym i pragnący widzieć w karaimstwie awangardę wybranego Bogiem narodu, uważali za swój najświętszy obowiązek jak najrychlej wyplenić ze świadomości narodu, wymazać z jego pamięci wszystko, co miało jakąkolwiek łączność z porzuconymi przez wierzeniami. Im prędzej pójdą w niepamięć wydarzenia, związane z czasami, poprzedzającymi nawrócenie do wiary świętej, tym mocniej naród poczuje się nieodłączną częścią rozproszonego Izraela, tym goręcej przyłgnie do Pisma Świętego. Tak rozumowali duchowi przywódcy narodu.

I tak się istotnie stało. Biblia stała się dla Karaima nie tylko kodeksem moralno-religijnym, lecz i jego księgą historyczną, na której kartach począł szukać dziejów swego narodu, identyfikując swą własną przeszłość ze zmiennymi losami narodu izraelskiego. Zaczęło się błąkanie narodu, oderwanego od rodzinnego podłoża, po obcych szlakach historii.

Z całej spuścizny po przodkach pozostał Karaimowi tylko język ojczysty, żywe słowo, świadczące o pochodzeniu narodu. I rzecz godna

zwagi! słowo to tak przyłgnęło do Karaima, że ani wielowiekowe za-
 dbanie o czystą mowę, spowodowane przez szkołę karaimską, znaj-
 dującą się pod przemożnym wpływem hebraizmu, ani stałe obcowanie
 z obcojęzycznym i liczebnie przeważającym otoczeniem nie zdołało
 zatrzeć w sercu i pamięci Karaima dźwięków języka ojczystego.
 I teraz, po wielu wiekach poniewierki, język ten—pozornie bezsilny
 : niedołączny—nabiera sił i jednym uderzeniem skrzydeł wznosi się
 na szczybel języka literackiego.

Wspomniane przyczyny złożyły się na to, że współcześni Karai-
 mi posiadają bardzo szczupłe wiadomości o przeszłości swego narodu.
 Dzieje karaimskie podobne są do źródeł, leżących pod grubą warstwą
 pyłu, nagromadzonego ręką Wieków. Niezapobiegliwość przodków
 wiele temu sprzyjała. Tylko wytrwałość w poszukiwaniach (no —
 i szczęśliwy traf!) może odegrać rolę czarodziejskiej różdżki, która
 wykryje te głęboko pogrzebane źródła. Do tej pracy zachęcamy wszyst-
 kich, komu są drogie losy swego narodu.

I niech im przyświeca pełne mądrości powiedzenie Wielkiego
 Syna Polski, Marszałka Józefa Piłsudskiego: „Kto nie szanuje i nie
 ceni swojej przeszłości, ten nie jest godzien szacunku terażniejszości,
 ani ma prawa do przyszłości” (z mowy wileńskiej 1922 r.).

II. S A M O T N A W Y S E P K A

*Ludzi bez liku, a człowiek samotny
 (przysłowie karaimskie)*

Stosunek do ludzi jest odbiciem charakteru człowieka; ustosunkowa-
 nie się do życia świadczy o jego światopoglądzie. Stosunek Karaima
 do obcych cechuje szczerłość i życzliwość. Jest to stosunek *człowieka
 do człowieka*, bez poniżającej czołobitności, ale też bez odpychającego
 wywyższania się. *Antoni Nowosielski*, w swej książce „Stepy, morze
 i góry“, tak pisze o Karaimach: Wychowani w duchu Biblii, charakter
 ich odmalował się szlachetnie; są oni ludzie dla wszystkich“... W pol-
 skiej literaturze nie brak apologetów cnót obywatelskich i dobrych
 obyczajów Karaimów (Tadeusz Czacki, Syrokomla i inni).

Postawa Karaima wobec życia odznacza się męskością i — tragiz-
 mem. Szukając klucza do psychiki Karaima, należy z bliska się przyj-
 rzec życiu tych drobnych grup narodowościowych, które, tworząc sa-
 motne wysepki, otoczone obcym morzem etnicznym, pozbawione są
 kontaktu z pokrewnym żywiołem lub też wogóle „bliskiej duszy“ na sze-
 rokim świecie nie posiadają. Jest to żywot nad wyraz ciężki, pełny
 ukrytego cierpienia i głębokich przeżyć, których obce oko nie dostrze-
 ga i dostrzec nie może, gdyż leżą one ciężkim głazem na dnie zbior-
 rowej duszy osamotnionego społeczeństwa i tylko zrzadka ujawniają
 się zewnętrznie.

Jest to tęsknota człowieka, istoty społecznej, do zlania się z silną
 i zwartą zbiorowością, bliską mu z krwi i języka; cierpienie, spowo-
 dowane brakiem oparcia o rodzime środowisko i poczuciem swej sa-
 motności. Można posiadać wszystkie cechy, potrzebne dla asymilacji
 i jak najmniej akcentować odrębność swego pochodzenia; można żyć
 w najszczerzej przyjaźni z obcym etnicznie otoczeniem i kochać go-

rać tę ziemię, która zastąpiła ojczyznę. A mimo to gdzieś w zakamarkach duszy drżenie jakaś wrażliwość psychiczna, gotowa wznieść poczucie osamotnienia. Przy najłżejszym drgnieniu tego ukrytego „sejsmografu” ukazuje się przed oczyma smutny obraz rzeczywistości, cały świat wydaje się dalekim i obcym, a w sercu powstaje tęsknota do mistycznej „krajny ojców” — krajny, której na żadnej mapie nie odszukasz, a której jednak serce tak pragnie, jak dziecko pragnie łaski nieznannej matki.

Karaimi stanowią właśnie taką samotną wysepkę, wystawioną na działanie sił kruszących i stopniowo, lecz nieuchronnie zmniejszającą swój stan posiadania. Potomkowie wygasłych ludów tureckich, źle przystosowują się do zmian warunków życiowych. Jak zauważył jeden z badaczy Karaimów łuckich²⁾, zmniejszona płodność, ciężkie warunki ekonomiczne, brak przedsiębiorczości i jakieś fatum, ciężące nad tą delikatną i mało oporną rasą, są przyczyną ich stopniowego upadku.

To też nic dziwnego, że w duszy Karaima walczą z sobą dwa pierwiastki: po jednej stronie—instykt samozachowawczy gatunku, z rozpaczą broniącego swego miejsca pod słońcem; po drugiej—fatalizm, czerpiący swe siły z ponurej wymowy faktów. Stopniowe kurczenie się ilościowe, świadczące o braku sprzyjających rozwojowi warunków; dramaty osobiste jednostek, którym brak tehu w tak rozrzedzonej „atmosferze narodowej”, że wycieńczone płuca zaczynają krwawić; smutne widoki na przyszłość—to są źródła pesymizmu Karaima, to jest ta „normalna”, codzienna dawka trucizny, którą mu życie wstrzykuje—nie podskórnice, lecz wprost w serce, nie wiele się troszcząc o wynik zabiegu. Dawka nie jest tak silna, ażeby mogła zabić, lecz wystarczająca, ażeby obezwładnić wolę, niezbędną dla walki z przeciwnościami losu.

Mimo to Karaim boryka się z losem i nie opuszcza rąk. Walczy tak, jak drzewo, wyrosłe na wydmach, walczy z zachłannością piasków; jak znękani rozbitkowie walczą z groźnym żywiołem. To trwanie na „straconym posterunku” bez ratunku i bez nadziei (jedyna nadzieja w Bogu!), wymagające siły woli i wysoce rozwiniętego poczucia obowiązku, ma jednak swoją dodatnią stronę: ono hartuje Karaima duchowo, wznosi go ponad poziom drobnych zdobyczy życiowych, zmusza do częstszych „rozmów z sumieniem”.

I jeśli, według Oswalda Spenglera³⁾, bezwzględna wytrwałość w spełnieniu obowiązku, której przykład dał ów zapomniany na posterunku żołnierz rzymski, którego kości znaleziono pod bramą Pompei.—jeśli taka wytrwałość świadczy o sile wewnętrznej środowiska, z którego dana jednostka pochodzi, i o jej rasowości — Karaim bezsprzecznie te cechy posiada. Nie bez zasady snąc przysłowie karaimskie głosi: „Głowę połóż—honoru strzeż!” I tu właśnie tkwi tajemnica charakteru Karaima, stąd pochodzi jego wierność słowu i odwaga osobista—zalety, które stały się narodową cechą Karaimów.

Dla tych zalet chan krymski powierzył Karaimom obronę twierdzy Kyrk-jeri (obecnie Dżuft-Kale), znajdującej się u bram stolicy

2) *Dr Józef Poczobut*. Przyczynek do historii Karaimów łuckich. W wydaniu „Jednodniówka Łucka”. Druk Piotra Laskauera i S-ki. Warszawa (bez roku wydania).

3) *Oswald Spengler*—autor rozgłośnego dzieła „Der Untergang des Abendlandes” („Zmierzch Zachodu”).

cańskiej, Bakczesaraju. Dla tychże zalet książę Witold osiedlił wprowadzonych z Krymu Karaimów w stolicy Litwy, Trokach, i na wschodnich rubieżach ziem litewskich, powierzając im obronę granic państwa, a księżęta litewscy i polscy werbowali Karaimów do swych gwardii przybocznych.

Tym się również tłumaczy, że po przyłączeniu Krymu do Rosji rząd rosyjski, zapoznawszy się z Karaimami, nadał im pełnię praw obywatelskich, a młodzież karaimska chętnie była przyjmowana do kadr oficerskich armii rosyjskiej. Nawet drzwi sztabów wojskowych, piąte strzeżone przed innowiercami, dla Karaimów były otwarte.

Wszędzie, gdzie Karaimi żyli, wytwarzała się w stosunku do nich atmosfera zaufania i życzliwości. A mimo to ciężki był żywot Karaima i im dalej, tym cięższy się staje. Dlaczego? Odpowiedź na to dają słowa piosenki karaimskiej, której urywek — w wolnym przekładzie — przytaczam:

Brat woła brata.	A brat—hen daleko.
Z tęsknoty, rozpaczy,	Świat przemierzając,
Że już go nie obaczy,	Brata szukając.
Nie żyje, nie dyszy.	Wołania nie słyszy.

Życie bez „brata“, życie w wewnętrznym osamotnieniu—taki jest udział Karaima. Wprawdzie wszyscy ludzie są mu braćmi, jednak przynależność do tak licznej rodziny nie zaspakaja atawistycznej potrzeby człowieka posiadania ściślejszego grona rodzinnego, bliskiego mu z krwi i ducha. Tego właśnie Karaim jest pozbawiony.

Na bezbrzeżnym oceanie życia widnieje samotna wysepka. Leży daleko od uczęszczanych szlaków, to też rzadko kto do niej zagląda, mało kto się nią interesuje. Nie pociąga ona do siebie skarbami, w niej ukrytymi, nie nęci wzroku wspaniałymi zabytkami. Jedynym skarbem nielicznych jej mieszkańców jest Pismo Święte, przechowane w pierwotnej czystości. Jedynym ich dziedzictwem—dobre imię przodków.

Samotna wysepka zdana jest na łaskę losu. Nie chronią jej przed gniewem morza wysokie skały przybrzeżne, ani potężne tamy — cud nowoczesnej techniki. Dziś ona istnieje, a jutro morze zmarszczy swe czoło, skinie na swoje spienione rumaki — i z małej wysepki nie pozostanie i śladu.

A gdy burza przemienie i uciszone fale, jakgdyby się wstydząc dokonanego zniszczenia, bezszumnie ześlizgną się z piaszczystych brzegów, świat nie spostrzeże, że w sanktuarium ludzkości, w tym nieprzebytym lesie ołtarzy, wzniesionych pod wysokimi hasłami — ołtarzy zdobnych w marmur, złoto i drogie kamienie, ubył jeden skromny, ze zwykłego kamienia polnego, ołtarzyk, na którym od wieków jaśniał znicz Miłości i Braterstwa.

Miej, Panie, w opiece samotną wysepkę karaimską!

A. M.

Z DZIEJÓW ROZWOJU GMINY KARAIMSKIEJ w ŁUCKU

Były czasy (wiek XVI—XVIII), kiedy wzrost liczebny Karaimów w Łucku był tak znaczny, że gród Lubarta stawał się dla nich ciasny, i część ludności karaimskiej rozprawadzała się po wsiach łuckiego i sąsiednich powiatów, gdzie, osiedlając się na stałe, Karaimi stwarzali sobie warsztaty pracy, przeważnie w postaci dzierżawy gruntów i budowania względnie wydzierżawiania młynów wodnych. Do dziś przechowały się wykazy imienne oraz inne dokumenty, świadczące, że w przeszło pięćdziesięciu wsiach rejonu łuckiego mieszkali Karaimi, tworząc w niektórych miejscowościach wiejskich małe skupienia, składające się z kilku rodzin.

Lecz rozsiedlenie się w okolicznych wsiach nie wchłaniało całkowitego przyrostu ludności karaimskiej w Łucku. Znowuż nie wszyscy chętnie osiedlali się na wsi. Karaimi przyzwyczajeni byli do życia gromadą, zwykli byli uczęszczać co dzień do świątyni, uważali za swój obowiązek uczyć dzieci religii. Życie na wsi, w odosobnieniu od współwyznawców, uniemożliwiało względnie utrudniało zaspakajanie tych potrzeb.

To też Karaimi zbierali się w liczniejsze grupy i osiedlali się w większych miasteczkach, tworząc samoistne ośrodki społeczno-kulturalne, niezależne od macierzystej gminy łuckiej. Tak powstały kolonie karaimskie w Derażniu i Kotowie. Kolonie te kroczyły po drodze szybkiego rozwoju nie tylko materialnego, lecz i kulturalnego; zwłaszcza gmina derażnieńska, która zdołała wydać kilku uczonych niepowседневnej miary. Lecz obydwie te gminy czekał tragiczny los. W czasie rozruchów kozackich, które się przerzuciły z Ukrainy na Wołyń, tak Derażno, jak i Kotów zostały spalone i splondrowane, a cała ludność karaimska tych osiedli doszczętnie zgładzona. Kwitnące niegdyś Kotów i Derażno pozostały na zawsze żalobną kartą w dziejach Karaimów łuckich, którzy jeszcze do końca ubiegłego stulecia rokrocznie urządzali pielgrzymki do tych zalanych bratnią krwią miejscowości.

Świadectwem ruchliwości Karaimów łuckich i dążenia ich do stwarzania oddzielnych skupień poza obrębem rodzinnego miasta służy umieszczony poniżej dokument, znajdujący się w posiadaniu gminy łuckiej. Dokument ten świadczy o zamierzeniu Karaimów łuckich (oczywista, pewnej grupy tutejszych Karaimów) przenieść się na stałe do m-ka Korostyszowa koło Żytomierza. Przyszli osiedleńcy złożyli właścicielowi dóbr korostyszewskich hr. Stefanowi Olizarowi pewne propozycje, dotyczące ich urządzenia na nowym miejscu; dziedzic udzielił na nie przychylną odpowiedź. Mimo to zamiar ten — z nieznanych przyczyn — do skutku nie doszedł; przynajmniej, nie pozostało żadnych śladów, wskazujących na osiedlenie się tam Karaimów. Można snuć różne domysły co do przyczyn zaniechania przez Karaimów tego zamiaru. Możliwie, że do tego przyczyniła się znaczna odległość Korostyszowa, znajdującego się w promieniu 250—260 kilometrów od Łucka, co stanowiło, jak na ówczesne środki lokomocji, kilka dni jazdy.

O ile przypuścimy, że plan przesiedlenia się zbiegł w czasie z straszną tragedją gmin derażnieńskiej i kotowskiej (a były to właśnie czasy największego rozkwitu gminy łuckiej), to — rzecz jasna — w ob-

liczu takiego okropnego niebezpieczeństwa wszelka chęć do rozdrabiania sił musiała u Karaimów odpaść.

W każdym razie przytoczone poniżej propozycje stanowią ciekawy przyczynek do poznania trybu życia Karaimów łuckich za dawnych czasów. Że byli pobożni — świadczy wysunięte na czoło wszystkich innych propozycji żądanie wystawienia w nowej osadzie świątyni (którą pisarz, spisujący postulaty Karaimów, niesłusznie nazwał „Szkolą”). Że zwykli byli żyć nie w byle jakich chałupach, lecz w dostatnio urządzonych domostwach — wnioskować możemy z tego, że gotowi byli nieść koszty budowy do wysokości trzech tysięcy złotych za dom. W ówczesnych czasach, kiedy budulca na Wołyniu było wbród, a robocizna była nadzwyczaj tania, za 3000 złotych można było pobudować taki dom, jaki teraz kosztowałby 10.000, a może i więcej.

O przyzwyczajeniu Karaimów do pracy na roli wymownie świadczy ich żądanie wynajęcia im pól. Jednocześnie i handel (napewno bławatami i skórami) nie był im obcy, skoro żądają wymurowania przydomach sklepów. A propozycja założenia przez dziedzica dla nich oddzielonego banku komercyjnego miałaby świadczyć o zamiarze dokonywania większych operacji komercyjnych. Nie chcąc jednak mieć nic wspólnego z ludem *par excellence* handlowym — Żydami, którzy, widać, już przed tym osiedli w Korostyszowie, Karaimi zastrzegają sobie zupełną niezależność od nich w sprawach gminnych i administracyjnych.

Tak pokrótce przedstawia się, na podstawie rzeczonych „propozycji”, zewnętrzne życie Karaimów łuckich z przed jakich 200 laty. Nie ulega wątpliwości, że w owych „propozycjach” Karaimi wysunęli maksimum swych żądań. Daleko idąca wobec tych żądań ustępliwość ze strony właściciela Korostyszowa, granicząca prawie z zupełnym ich przyjęciem, świadczy, że Karaimi byli pożądanymi osiedleńcami, dla pozyskania których warto było pójść na wszelkie ustępstwa.

Omawiany dokument, napisany na dużym półarkuszu płóciennego papieru starego wyrobu o wodnych znakach, nie jest, niestety, zaopatrzonej w datę powstania. Przypuszczać nie pochodzi z XVIII wieku; za tym przemawia styl dokumentu, jak również ówczesny stan gminy łuckiej. Każda stronica dokumentu jest podzielona na dwie kolumny: po lewej stronie wypisane są punkty propozycji Karaimów, po prawej — odpowiedź na te punkty hr. Olizara. Tu, ze względów technicznych, podajemy ten dokument w zmniejszonym układzie: z początku idą „propozycje”, a w końcu — odpowiedź Olizara. Przytaczamy ten ciekawy dokument z zachowaniem pisowni oryginału.

PROPOZYCJE PODANE JW. GUSTAWOWI HRABI OLIZAROWI,
PRZEZ DELEGATÓW KARAIMÓW ŁUCKICH MAJĄCYCH SIĘ PRZENIEŚĆ NA MIESZKANIE DO DÓBR JEGO MIASTECZKA KOROSTESZOWA.

1° Żądają mieć Szkołę murowaną z lochem czyli Skarbcem kosztem Dziedzica i bez żadnego zwrotu pieniężnego.

2° Chcą mieć wydzielone place na domy w miejscach obranych przez Delegatów Karaimskich i na tych pobudowane lub pomurowane domy podług Planu przez nich podanego w cenie dwóch do trzech tysięcy. Których wypłata na lat dziesięć Rathami bez procentu podług summy regulować się ma.

3° Dawać im pola w najem i porobić z niemi względem tego nie

....szone *) kontrakty na lat dziesięć po cenie jaką się ułożą a po dziesięciu latach gdyby Karaimi chcieli nadal te pola wziąć tedy pierwsze mają prawo w najęciu onych.

4ª Przy domach żądają mieć wymurowane sklepy za które osobno zapłacić powinni będą.

5ª Chcą mieć założony bank Komercyjny osobny dla samych Karaimów na lat dziesięć; płacić będą pożyczający osmy procent rocznie zgóry przez pierwsze pięć lat existencyi tego banku a w pięciu ostatnich latach po dziesięć procentów z góry.

6^a Na pierwszy rok sprowadzenia się ich wolne będą ich domy od postoju wojennego a w późniejszych latach będzie uczynione rozporządzenie w tem względzie stosownie z innemi mieszkańcami.

7ª Osiedli Karaimi wybiorą z pomiędzy swoich starszeństwo do których Kahalni Żydowscy żadnego prawa i ucześnieństwa mieć nie będą. W rozporządzeniach zaś domowych sama Ekonomija Skarbowa, w interesach dotyczących się Jój lub ich dobra tudzież kaziennych powinności układać się z niemi winna. Co się zaś tycze Dziedzica dochodów miejskich, w tych regulować się Karaimi winni równie z innemi mieszkańcami.

8^a We wszystkich targach i handlach Skarbowej Ekonomii przypuszczani będą do licytacji Karaimy i przy ugodzeniu się pierwszeństwo mieć winni.

DECYZJA JW. GUSTAWA GRAFFA OLIZARA NA PODANE PRZEZ KARAIMÓW PROPOZYCYJE.

1° Z potrzebnych materyałów w kamieniu, Cegle i drzewie na pobudowanie Szkoły Karaimskiej ofiarować będą z méj strony na Chwałę Bożą część znaczną, bez żądania jakiegokolwiek zapłaty. Mniejszą zaś część wyż wzmiankowanych materyałów dostać będą mogli w Skarbie moim po cenie najumiarkowańszej; lecz rzemieślników do murowania i przywózkę ofiarowanych i przedanych przezemnie materyałów wziąć na swój własny koszt powinni same Karaimi.

2° Zgadzam się na podstawienie domów w Cenie od dwóch do trzech tysięcy Złoty w miejscach przez Delegatów wybranych, podług planu przezemnie podanego, z rozporządzeniem wewnętrznem stosownem do żądania nabywców tych domów. Na rozkład dziesięcioletni w wypłacie tych domów zgadzam się pod następującemi warunkami: (a) Żeby każdy z osiadających i kupujących domy przy zawarciu zemną Tranzakcji i wprowadzeniu się do miasta na mieszkanie zapłacił od Summy Całkowitej na którą się zgodzi rocznego procentu zgóry trzy od Sta. (b) Po wysiedzeniu roku w kupionym domu płacić będzie dziesiątą część należitości z dołu, a procent trzeci zgóry od dziewięciu już tylko pozostałych części; część zaś dziesiątą wypłaty na drugi rok przypadającej z dołu przy końcu drugiego roku; i aby co rok od pozostałej na nich za pobudowanie domów Summy trzy procentu opłacali zgóry a należną Rathę dziesiątej części z dołu przy końcu roku i tak płacić aż do ostatniej wypłaty dziesiątego roku.

3° Pola im w najem stosownie do Żądania dawać będą ztém jednak że teraz osiedli tylko Karaimi mieć będą prawo do Pierwszeństwa w najęciu onych a Sukcessorowie ich regulować się mają do Ceny jaką inni mieszkance Skarbowi mojemu płacić będą i więcej dający będzie pierwszym do najęcia.

*) brakuje kilka liter na miejscu zniszczonym zębem czasu, czy też myszy.

4. Sklepy przy domach pobudować obowiązuję się za wybudowanie których należą mi kwotę pieniędzy jaka ugodzoną będzie chcę mieć opłaconą bez procentu w pięciu latach Rathami corocznie podług Sumary ugodzonej.

5. Co do założenia Banku Komercyjnego z 20,000 zgadzam się.

6. Na ten punkt zgadzam się.

7. Na ten punkt zgadzam się.

8. Przyrzekam że do wszelkich licytacji w dobrach moich odroczonej się, Karaimi wzywani będą i pierwszeństwo w onych mieć mogą w ten czas gdy w licytacji kwotę wyższą dawać będą od téj, jakaby od innych zalicytowana była.

Jeszcze dodaję, że czynszu za użytych pod domy i sklepy placów, przez lat dziesięć pretendować od Karaimów nie będę, a po dziesięciu latach płacić będą Czynsz taki jak inni mieszkance mojego miasteczka.

Gustaw graf Olizar.

Z UROCZYSTOŚCI WILEŃSKICH

Dn. 26. IV. 1936 r. w wielkiej sali konferencyjnej wileńskiego urzędu wojewódzkiego, wobec licznie zebranych przedstawicieli władz i wyznawców religii karaimskiej i muzułmańskiej Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego W. Świętosławski wręczył Hachanowi Szapszałowi, najwyższemu duchownemu karaimskiemu, oraz Mufetemu Szykiewiczowi, najwyższemu duchownemu muzułmańskiemu w Polsce, egzemplarze Dziennika Ustaw R. P., zawierające statuty tych kościołów autonomicznych i równocześnie udekorował ich komandorią z gwiazdą orderu „Polonia Restituta”.

W czasie dekoracji J. E. Hachana Pan Minister wygłosił następujące przemówienie:

W Dzienniku Ustaw z dnia 24 kwietnia b. r. została ogłoszona Ustawa o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego. — Korzystam z okazji, aby wręczyć Waszej Ekscelencji egzemplarz Dziennika, w którym znajduje się akt, nawiązujący nie odwiecznej tradycji, a będący nowym wyrazem niezmiennej na przestrzeni wieków pieczołowitości Rzeczypospolitej w stosunku do Karaimów i ich wyznania.

Od szeregu wieków zadzierzgnięte zostały bliskie więzy, łączące organicznie Karaimów, osiadłych w Polsce, z państwowością polską. Oboje opieką Rzeczypospolitej, obdarowani przywilejami królewskimi, Karaimi znaleźli w Polsce drugą ojczyznę, której wiernymi synami się stali, kładąc niespożyte zasługi zwłaszcza w dziedzinie utrzymania kontaktu z ludami dalekiego wschodu, obcemi coprawda Polsce językiem, wiarą i zwyczajami, interesującami nas zawsze ze względu na polską rację stanu. W historii naszej ojczyzny niezwykle też piękną kartę zapisali sobie Karaimi w dziele wykupu jeńców z jasyru i pełnienia szeregu poufnych—przeważnie zawsze pełnych niebezpieczeństwa—misyj.

Dziś ta cała przeszłość, te wszystkie wspomnienia i tradycje ogniskują się dokoła osoby Waszej Ekscelencji, którego powaga i autorytet jako znakomitego uczonego i znawcy spraw Wschodu, przydaje blasku stanowisku naczelnego zwierzchnika duchowego Karaimów. W pracy pełnej poświęcenia odbudowuje się w starożytnych Trokach tradycyjny

ośrodek życia duchowego i religijnego Karaimów, sięgający dzięki wysokim zaletom moralnym i naukowym Eksceleńcji daleko poza granice Polski, wewnątrz zaś kraju ośrodek ten staje się ogniskiem szerzenia wiedzy i znajomości zagadnień orientalnych w Wilnie. Dzięki nieustrudzonej energii Eksceleńcji zapoczątkowany został jedyny w Europie zbiór muzealny folkloru karaimskiego, stanowiący już dzisiaj cenną kolekcję niezwykle rzadkich i pięknych okazów i zabytków. Wierny odwiecznej tradycji, podtrzymuje Eksceleńcja stały i żywy kontakt z najdalszemi krajami Wschodu, odnawiając dawno zanikłe stosunki, nawiązując nowe, a wszędzie rozpowszechniając dobre imię Polski.

W dniu dzisiejszym obchodzimy społem uroczystość, wieńczącą wspólną paroletnią pracę Ministerstwa W. R. i O. P. i Eksceleńcji. W ten sposób zostaje utrwalone istnienie i uregulowane położenie prawne wyznania karaimskiego w odrodzonej Rzeczypospolitej na podstawie ustawy polskiej, czyniącej zadość wszystkim istotnym potrzebom wyznania karaimskiego i państwa, wznawiającej odwieczne tradycje i wzmacniającej nierozzerwalne węzły, które historia kilku stuleci wykuła. Widowym tego symbolem jest wyjątkowy przywilej, który usiawa zapewniła Hachanowi: godło państwowe na Jego pieczęci.

I dla tego szczerze rad jestem, że mogę dchręczyć W. E. to wysokie odznaczenie, które Pan Prezydent nadał Waszej Eksceleńcji.

W imieniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wręczam Eksceleńcji odznaki Kawalera Krzyża Komandorskiego z Gwiazdą orderu „Odrodzenia Polski“.

Na powyższe przemówienie Pana Ministra J. E. Hachan odpowiedział następującemi słowy:

„Dostojny Panie Ministrze! Karaimi, jako element wojskowy i rolniczy, od XIV-go wieku osiadły na ziemiach polskich, wrósł w nie głęboko, zraszając je obficie krwią swych rycerzy i potem swych rolników.

Jeszcze za czasów królów polskich, gdy liczba Karaimów była tak znaczna, że stanowili oni 32 duże gminy, z których kompletowały się dwie chorągwie, widzimy, że w przywilejach, nadawanych Karaimom, ujawniła się troska zarówno o ich instytucje duchowne, jak i potrzeby kulturalne. Tak naprzykład, gdy dla budowy świątyń wyznań niechrześcijańskich wymagane było zezwolenie katolickich władz duchownych, Król Jan Kazimierz, przywilejem swym danym w Dołhinowie dnia 26 listopada 1665-go roku, zezwalając na zbudowanie w Trokach kienesy karaimskiej i szkoły, zamiast zniszczonych przez pożar, oświadcza jednocześnie, że czyni to w nagrodę służb żołnierskich wielu Karaimów, zostających przy jego boku.

Tak było dawniej. Dzisiaj Ty, Dostojny Panie Ministrze, przywoleś z grodu stołecznego Ustawę Wyznania Karaimskiego podług prawa dzisiejszego sporządzoną, by tem samem nazawsze wzmocnić symbolicznie nieprzerwany ciąg opieki nad Karaimami: dawniej—Królewskiej, obecnie — Republikańskiej Polski, i jak raczyłeś podkreślić—nawiązując nie odwiecznej tradycji. Malutki nasz naród karaimski z wdzięcznością zawsze strzec będzie to nowe obdarowanie go przez Najjaśniejszą Rzeczpospolitę.

Mocarny Orzeł Biały, wysoko się wznoszący nad odrodzoną Polską, jednako ogarnia potężnemi skrzydłami swemi tulące się pod nie

Wierzący w Boga, z których każdy podług wierzenia swego, zgodnie ze swymi zwyczajami, chwali Pana Boga za ten spokój i dobrobyt, z których korzysta w kraju naszym, rządzone przez najlepszych mężów stanu, wybranych i wyznaczonych do steru Nawy Państwa, kierujących Nią dłońią pewną i umiejętną pomiędzy skałami i podwodnymi rafami morza politycznego. Przeto zawsze zwracamy się do Pana Zastępów, aby On, Wszechmocny, nie zsyłał na nasz kraj ani nawałnic na to morze, aby Pan Miłosierny dał siły, moc, zdrowie i szczęście Panu Prezydentowi i Wysokiemu Rządowi na czele i podległością szczerze oddanej mu wielomiljonowej ludności naszej, Ojczyzny Polski.

Pragnęłam zaznaczyć, Dostojny Panie Ministrze, że Wysoki Rząd łaskawie spostrzegł skromną pracę moją na polu duszpasterskiem i naukowym oraz jako obywatela Polski tak u siebie w kraju, jak i wobec bratniej Ojczyzny. Składając wyrazy głębokiej wdzięczności w imieniu własnym i narodu, który mię zwierzchnikiem swym obrał, za wysoce odznaczenie, łaskawie przez Pana Prezydenta nadane,—mam niezłomnie postanowienie usprawiedliwić tę Jego wspaniałomyślność, tem gorliwiej pełniąc swe obowiązki duszpasterza i obywatela Najjaśniejszej Rzeczypospolitej.

GARŚĆ PRZYSŁOWI KARAIMSKICH*)

Od ziemi do niebios niedaleko: odległość jednego westchnienia.

Wizra bez dobrych uczynków—korona bez głowy.

Żyda ziemia—błoto, rodzima ziemia—złoto.

Gór:—możni panowie, pola—robotnicy.

Wysokie zboże—słoma obfita, pełne zboże—dusza syta.

Życie jak igła—krótkie a ostre.

Jeden kęs dwa razy nie połkniesz, jedno życie dwa razy nie przeżyjesz.

Gdzie smutek noc spędzi, tam cały rok pot jego się czuje.

Jedna pod głową poduszka, a pod nią dziesięć kłopotów.

Kto widział kozła bez rogów, człowieka bez kłopotów?

Sędza jak miód się ciągnie, tylko nie jest słodka.

Stój na słowie, jak ziemia w posadach.

Wzniesź oczy wgórę—wyżej wyrośniesz.

I samotny ma bliskich—na cmentarzu.

Grzech do wilka podobny: zanim porwie, zęby chowa.

Mocna wola przy słabej sile—gorący koń przy lichym wozie.

Niewidomemu gwiazdy niepotrzebne.

Jeden cześć oddaje głowie, dziesięćcioro—czapce.

Gdyby wóz zimę robił, zawszeby śnieg leżał.

Cudzy chleb smaczny, tylko na zdrowie nie idzie.

Bez soli kartofle—aby swoje.

Ta piosnka udana, która w miodzie i łzach skąpana.

Chcesz brew podrapać, a wykolesz oko.

Podarek bez dobrego słowa—rosół bez łyżki.

Z lwem bądź jak lew, z jagnięciem jak jagnię; z osłem—nie udawaj osła.

*) Za zbioru p. t. „Karaim, jego życie i zwyczaje w przysłowiaach ludowych”. Wydał Aleksander Mardkowiec. Luck 1935.